

ГУМАНІСТИЧНИЙ ТА ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СПОРТСМЕНА

Національний університет фізичного виховання і спорту
України, м. Київ

Annotation. *The contemporary Olympic movement in Ukraine functions amidst unprecedented socio-political transformations and challenges of martial law. High-intensity training and psycho-emotional stress often restrict athletes' holistic personal development, creating risks of social isolation and identity crises following career termination. Purpose. The study aims to theoretically substantiate the structure of the educational and humanistic potential of Olympic sports as a resource for social adaptation and to identify key implementation vectors across different career stages. Results. The research identifies social adaptation as a dynamic three-level process involving the micro-environment (team and family), professional identity (sports values), and macro-environment (society). The educational potential of sports consists of cognitive (professional expertise), axiological (moral-ethical foundations), and pragmatic (universal soft skills) components. Integrating the Holistic Development of Athletes (HDA) framework and the "Dual Career" model ensures a "climate of care" and systemic resilience. Marketing communications and personal branding serve as vital mechanisms for building social capital, facilitating transitions into media, business, or public administration. Conclusions. The findings indicate that successful resocialization after sport career termination is directly correlated with educational capital and the ability to reconstruct a multi-faceted identity. The humanistic orientation of Olympic sports transforms it into a global project for national human capital preservation and social integration.*

Keywords: *athlete, social adaptation, Olympic sports, Olympic education, Dual Career.*

Актуальність теми дослідження. Сьогоднішня система олімпійського спорту в Україні розвивається в умовах значних суспільних та технологічних змін. Питання соціальної адаптації спортсменів стає одним із провідних наукових завдань, оскільки воно безпосередньо впливає на збереження професійного та інтелектуального капіталу країни. Особливого значення набуває розробка стратегій підтримки спортсменів після завершення спортивної кар'єри. У цьому процесі саме освіта та гуманістичні цінності стають тими чинниками, що допомагають людині зберегти внутрішню стабільність і знайти нове місце в суспільстві [7; 8]. Актуальність дослідження посилюється необхідністю розробки та впровадження сучасних стратегій підтримки спортсменів під час кар'єрних переходів, де освіта та гуманістичні цінності виступають головними стабілізаторами особистості.

Теоретичною основою роботи є системний підхід Л. фон Берталанфі, використаний для розгляду спортсмена як складної «відкритої системи», що перебуває у постійній взаємодії із соціальним середовищем [12]. Це дозволило структурувати адаптаційні процеси на рівнях мікросередовища (команда), професійної ідентичності та макросередовища (суспільство) [8; 9]. Також залучено засади олімпійської освіти, які розкриті у працях М. Булатової, С. Бубки та В. Платонова [1], а також Л. Радченко, В. Єрмолової та І. Кроль [11]. Ці засади базуються на філософії олімпізму як гармонійного поєднання якостей тіла, волі та розуму, дотриманні етичних принципів «Чесної гри» (Fair Play) та використанні спорту як інструменту національної ідентифікації.

Психологічну стійкість та механізми адаптації вивчали Р. Семюел, Н. Стамбулова та ін. [16], розробивши мета-модель адаптації у спорті (MAS). Модель пояснює стійкість через два шляхи: швидку адаптацію (миттєві реакції на стрес під час змагань) та тривалу адаптацію (когнітивно складні переходи, як-от завершення кар'єри). Успіх залежить від того, чи сприймає атлет зміну як «виклик» (позитивно) або як «загрозу» (негативно), спираючись на власні ресурси самобалансування.

Важливим сучасним напрямом є концепція цілісного розвитку особистості (Holistic Development of Athletes — HDA). Вона розглядається як стратегія сталого розвитку, що охоплює не лише результати, а й довгострокове благополуччя та соціальну інтеграцію [13; 14]. Автори, зокрема С. Лазоренко,

М. Чхайло та В. Ворона [3], наголошують на інклюзивних можливостях спорту, а Т. Лук'янець звертає увагу на важливість іміджевої складової [4]. Вплив медіа на особистість спортсмена проаналізовано в роботах М. Приймак та Л. Калити [2]. Потребує уваги синергія освітніх програм та маркетингу для запобігання соціальної ізоляції.

Мета дослідження – обґрунтувати зміст освітнього та гуманістичного потенціалу олімпійського спорту як ресурсу соціальної адаптації та визначити шляхи його реалізації на різних етапах спортивної кар'єри.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс теоретичних методів: аналіз наукової літератури для вивчення підходів до соціальної адаптації; системний аналіз для структурування складників освітнього потенціалу; узагальнення для визначення ефективності адаптаційних стратегій.

Результати досліджень. Пристосування спортсмена до суспільства – це активний процес узгодження його цілей із вимогами середовища. Спираючись на системний підхід [12], ми виділяємо три рівні: мікросередовище (команда, родина), професійна ідентичність (цінності спорту) та макросередовище (суспільство). На кожному етапі кар'єри потрібні механізми підтримки, де головним є вміння спортсмена змінити соціальну роль без втрати власного «Я». Це складний багатогранний процес, що базується на принципах системності та динамічності. Як зазначалося у наших попередніх дослідженнях [6; 10], адаптація охоплює:

- *Біологічний рівень:* функціональна перебудова систем організму під впливом тренувальних подразників.
- *Психологічний рівень:* формування стресостійкості, емоційного інтелекту та навичок саморегуляції.
- *Соціальний рівень:* засвоєння соціальних норм, ролей та очікувань, що висуваються до професійного атлета.

Ключовою характеристикою є *кумулятивність адаптації* – здатність організму та психіки накопичувати ресурси для подолання криз. Проте, завершення активної спортивної кар'єри часто призводить до явища «дезадаптації», коли сформовані механізми стають неактуальними у цивільному житті. Саме тут критично важливим стає перехід до стратегії «подвійної кар'єри», яка дозволяє спортсмену формувати альтернативну ідентичність ще під час активних виступів [15].

Освіта в олімпійському спорті виконує не лише інформативну, а й трансформаційну функцію. Вона виступає як капітал, що забезпечує соціальну мобільність. На основі систематизації даних [1; 5; 11], ми виділяємо три ключові вектори освітнього потенціалу:

1. *Професійно-прикладний вектор*, який спрямований на розвиток універсальних навичок (soft skills) — лідерства, командної роботи, тайм-менеджменту. Ці компетенції є конвертованими та забезпечують конкурентоспроможність експортсмена на ринку праці.

2. *Виховно-гуманістичний вектор*, який базується на гуманітарних засадах олімпійської освіти – повазі до суперника та соціальній відповідальності: трансляція цінностей олімпізму (досконалість, дружба, повага). Формування етичного стрижня особистості дозволяє уникати деструктивних форм поведінки у постспортивному житті.

3. *Когнітивний вектор*, який охоплює професійні знання про спорт, менеджмент, право та спрямований на розвиток критичного мислення, що дозволяє спортсмену виступати суб'єктом власної підготовки, а не об'єктом тренерського впливу.

Олімпійська освіта стає «соціальним ліфтом», який дозволяє спортсменам інтегруватися в управлінські, освітні та громадські структури [2; 15].

Сучасний спортсмен – це публічна фігура, чий імідж є потужним інструментом соціального впливу. Як продемонстровано в аналізі маркетингових комунікацій [2; 5], позитивний медійний образ сприяє успішній соціалізації через:

- *Формування «подвійної ідентичності»*: через соціальні мережі атлет позиціонує себе не лише як професіонал, а й як студент, волонтер тощо.

- *Маркетинг та PR*: використання маркетингових інструментів (особистий бренд) стає формою адаптації до умов ринкової економіки.

- *Цифрова грамотність*: опанування цифрових інструментів комунікації дозволяє спортсменам розширювати мережу соціальних контактів поза межами своєї спортивної федерації.

Гуманістична роль олімпійського спорту виявляється у його здатності формувати особистість, яка базує своє життя на радощах від зусиль, освітній цінності доброго прикладу та

повазі до універсальних етичних принципів [1]. Спорт стає школою моральної гідності, де спортсмен виступає «амбасадором цінностей» – поваги до суперника, чесності та справедливості. Власна класифікація цінностей включає емоційні (відповідальність, довіра) та інтелектуальні (прийняття рішень, планування) аспекти [8]. Через спортивну діяльність спортсмени стають агентами позитивних змін у суспільстві, використовуючи свій авторитет для популяризації здорового способу життя та громадянської активності. Це перетворює спорт із суто змагальної системи на глобальний гуманітарний проєкт, спрямований на збереження людської гідності та національної ідентифікації.

Висновки. Соціальна адаптація спортсмена є системним процесом, успішність якого на етапі завершення спортивної кар'єри прямо залежить від рівня інтегрованості освітніх компонентів у тренувальний процес.

Освітній потенціал олімпійського спорту слід розглядати як сукупність професійних, етичних та когнітивних ресурсів, що забезпечують цілісний розвиток особистості та її готовність до соціальних трансформацій.

Впровадження цифрових маркетингових стратегій та розвиток особистого бренду є сучасними механізмами, що сприяють формуванню «подвійної ідентичності» спортсмена та його успішній постспортивній адаптації.

Гуманістична спрямованість олімпійського спорту дозволяє транслювати етичні цінності у суспільство, перетворюючи атлета на свідомого громадянина та наставника.

Список літератури.

1. Булатова М. М., Бубка С. Н., Платонов В. М. Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти: навч. вид. Київ : Перша друкарня, 2019. 912 с. URL: <https://reposit.unisport.edu.ua/items/48f7a19f-c5ac-43b6-9cfc-e23d85b8a26f>
2. Калита Л., Приймак М. Використання реклами і PR в діяльності спортивних федерацій України. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 4. С. 72–77. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.4.72-77>
3. Лазоренко С., Чхайло М., Ворона В. Історичні аспекти становлення адаптивного спорту через призму його загальних принципів. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12, № 9. С. 45–51. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i9-007>

4. Лук'янець Т. Г. Моделювання позитивного іміджу спортсмена в українських ЗМІ як засобу поширення ціннісних орієнтирів спортивної культури. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 52–57. DOI: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-23\(91\)-52-57](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-23(91)-52-57)
5. Приймак М. М. Освіта як ключовий фактор соціальної адаптації спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2025. № 2. С. 103–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/olimpspu/2025.3.20>
6. Приймак М. М. Основні аспекти взаємодії спортсмена із соціальним середовищем у контексті його соціальної адаптації. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. Серія 15. 2025. Вип. 1 (186). С. 136–141. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.01\(186\).28](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.01(186).28)
7. Приймак М. М. Особливості соціальної адаптації спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри. *Sport Science Spectrum*. 2025. № 1. С. 77–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-1-11>
8. Приймак М. М. Соціальна роль спортсменів: від спортивних досягнень до суспільного впливу. *Фізичне виховання та спорт*. 2025. № 1. С. 402–409. DOI: <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2025-1-52>
9. Приймак М. М. Соціально-психологічна адаптація спортсменів після завершення спортивної кар'єри. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. Вип. 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14769845>
10. Приймак М. М. Спортивна кар'єра на різних етапах вікового розвитку: управлінські стратегії та виклики. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. Вип. 15. DOI: [10.5281/zenodo.14955062](https://doi.org/10.5281/zenodo.14955062)
11. Радченко Л., Єрмолова В., Кроль І. Олімпійська освіта – складова національної системи освіти. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. Серія 15. 2024. Вип. 12 (185). С. 162–165. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).34](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).34)
12. Bertalanffy L. General system theory: Foundations, Development, Applications. New York: George Braziller, 1968. 289 p. URL: https://www.academia.edu/38207367/Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory

13. Athlete Holistic Development. *ESG Sustainability Directory*. 2025. URL: <https://esg.sustainability-directory.com/term/athlete-holistic-development/>
14. Kloetzer H. R., Beasley L. Making the Case for Case Management: A Holistic Care Approach for Athletic Organizations. *Sport Social Work Journal*. 2025. Vol. 7. P. 103–125. DOI: <https://doi.org/10.33043/27dc47cz3>
15. Quinaud R. T., Doupona M., Guidotti F., Capranica L. Multidimensional development of student-athletes: new perspectives on dual career. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2025. Vol. 7. Article 1701681. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1701681>
16. Samuel, R. D., Stambulova, N., Galily, Y., & Tenenbaum, G. (2023). Adaptation to change: a meta-model of adaptation in sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 22(4), 953–977. DOI: <https://doi.org/10.1080/1612197X.2023.2168726>